

# Nowe stanowisko nasięźrzała pospolitego *Ophioglossum vulgatum* L. (Ophioglossaceae) na Dolnym Śląsku

## New locality of *Ophioglossum vulgatum* L. (Ophioglossaceae) in Lower Silesia

ANNA JAKUBSKA-BUSSE, MICHAŁ ŚLIWIŃSKI

A. Jakubska-Busse, M. Śliwiński, Zakład Bioróżnorodności i Ochrony Szaty Roślinnej, Instytut Biologii Roślin, Uniwersytet Wrocławski, ul. Kanonia 6/8, 50-328 Wrocław; e-mails: [ajak@biol.uni.wroc.pl](mailto:ajak@biol.uni.wroc.pl), [michal.sliwinski@o2.pl](mailto:michal.sliwinski@o2.pl)

ABSTRACT: This paper presents a new locality of *Ophioglossum vulgatum* L. found in the south-western Poland in 2009. The population consists of 700–1000 specimens.

KEY WORDS: *Ophioglossum vulgatum*, Kaczawskie Mountains, Lower Silesia

## Wstęp

Nasięźrzałowe zaliczane do kosmopolitycznej podklasy Ophioglossidae są niewielką grupą paproci jednakozarodnikowych, liczącą ok. 80 gatunków, a reprezentowaną szczególnie licznie w krajach tropikalnych, gdzie występują także jako epifity. W Polsce występuje 9 gatunków, należących do dwóch rodzajów, tj. nasięźrzał – *Ophioglossum* sp. oraz podejźrzon – *Botrychium* sp. (Mirek i in. 2002).

Nasięźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* L. jest niewielką kłączową rośliną osiagającą wysokość od 5 do 30 cm, stanowiącą takson monotypowy w obrębie rzędu nasięźrzałowców (Ophioglossales). Bezzieleniowy gametofit tego gatunku żyje pod ziemią i współżyje z grzybami mikoryzowymi, jednak jego odsłonięte partie mają zdolność produkcji chlorofilu. Paproć ta wytwarza krótkie kłącza oraz bardzo charakterystyczny liść zróżnicowany na część asymilującą oraz zarodnionośną. Pojedynczy kłosa zarodnionośny wytwarza dwa szeregi zarodni. Gatunek pojawia się w okresie od czerwca do sierpnia, zwykle na siedliskach bogatych w związki wapnia, m.in. na wilgotnych leśnych polanach, wilgotnych łąkach oraz w zaroślach (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2006). Jest gatunkiem

JAKUBSKA-BUSSE A., ŚLIWIŃSKI M. 2010. New locality of *Ophioglossum vulgatum* L. (Ophioglossaceae) in Lower Silesia. *Acta Botanica Silesiaca* 5: 107–110.

charakterystycznym dla zbiorowisk ze związku *Molinion caeruleae* (Matuszkiewicz 2005). W Polskiej florze podawane były dwa gatunki z rodzaju *Ophioglossum*: nasięźrzał azorski *O. azoricum* C. Presl., przez niektórych uznawany za podgatunek *O. vulgatum* subsp. *ambiguum* (Coss. & Germ.) E. F. Warburg lub mieszańca *O. vulgatum* × *lusitanicum* (Watson, Dallwitz 2004) oraz nasięźrzał pospolity *O. vulgatum* L. (Mirek i in. 2002).

## 1. Status w Polsce

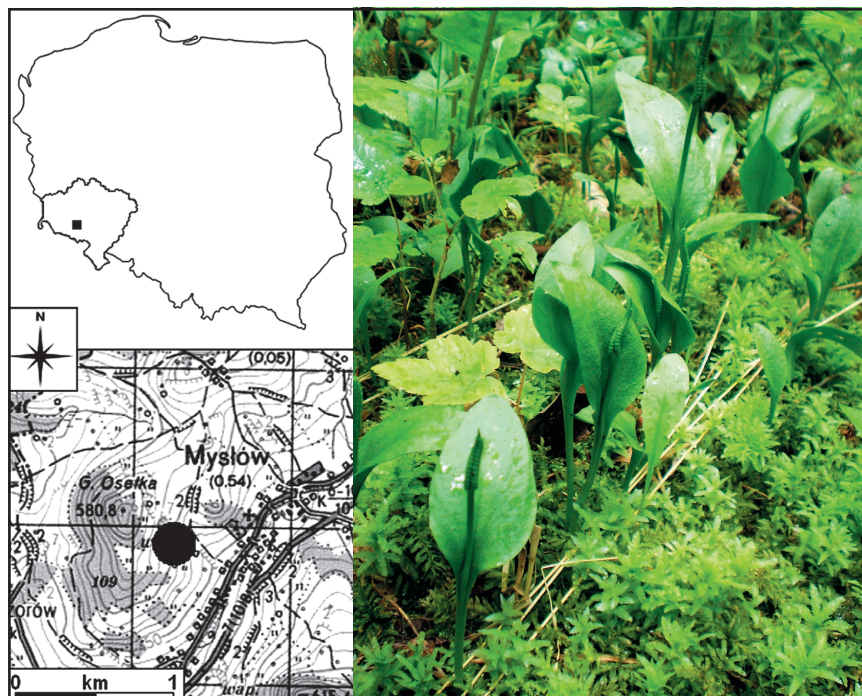
Nasięźrzał pospolity w Polsce jest uznawany za gatunek dość rzadki. Znajduje się na Czerwonej liście roślin naczyniowych Polski w kategorii narażony V (Zarzycki, Szeląg 2006). Został też umieszczony na Czerwonej liście Dolnego Śląska, w kategorii narażony VU (Kącki i in. 2003). Z terenu Gór i Pogórza Kaczawskiego jest podawany jako gatunek zagrożony EN (Kwiatkowski 2006). Do roku 2004 *Ophioglossum vulgatum* nie był objęty ścisłą ochroną prawną (Rozporządzenie 2001). Status ten zmieniło Rozporządzenie Ministra z dnia 9 lipca 2004 roku, w którym zaznaczono, że gatunek wymaga ochrony czynnej (Rozporządzenie 2004).

## 2. Charakterystyka stanowiska

Nowe stanowisko *Ophioglossum vulgatum* znajduje się w Górach Kaczawskich, na zachód od wsi Mysłów (ryc. 1). Gatunek nie był podawany z tego miejsca przez Schubego (1903), który jego najbliższe stanowiska lokalizował w rejonie wsi Stare Rochowice i Płonina, około 3,5–5,5 km na W i SW od Mysłowa. Z Gór Kaczawskich nie był też podawany przez Kwiatkowskiego (2006), który wymienia jedynie stanowiska historyczne – Bolków Zdrój, Jakuszowa, Wapniki i Żeliszów (Fiek, Uechtritz 1881; Schube 1903, 1927; Limpricht 1944). Najbliższe stanowisko gatunku jest podawane z Muchowa (Kącki 2007), 10 km na północ od Mysłowa.

Nowe stanowisko *Ophioglossum vulgatum* odkryto w 2009 roku, potwierdzono je w czerwcu 2010.

Populacja *Ophioglossum vulgatum* licząca 700–1000 osobników na powierzchni około 12 m<sup>2</sup>, rośnie w lekkim zagłębieniu na dnie nieczynnego kamieniołomu w warunkach silnego zacienienia. Kamieniołom umiejscowiony jest na zboczu wzniesienia Osełka, znajduje się w zadrzewieniu otoczonym łąkami. Brak danych o wieku i historii eksploatacji tego miejsca, jak również o występowaniu gatunku na okolicznych łąkach. W płacie z nasięźrzałem rosną m.in.: *Alliaria petiolata*, *Brachypodium sylvaticum*, *Cirsium oleraceum*, *Galium odoratum*, *Fragaria vesca*, *Sanicula europaea* oraz siewki *Acer pseudo-platanus* i *Fraxinus excelsior*. Warstwa mszysta jest silnie rozwinięta, zaobserwowano zbieranie się około 1 cm warstwy wody na dnie kamieniołomu. Zagrożeniem dla zachowania tej populacji mogą być: przesuszenie terenu, zmiana jego użytkowania i wtórna sukcesja oraz izolacja.



Ryc. 1. Nowe stanowisko *Ophioglossum vulgatum* w pobliżu wsi Mysłów  
Fig. 1. A new locality of *Ophioglossum vulgatum* near Mysłów village

Opublikowane dane sugerują, iż nowe stanowisko jest obecnie 49 znanym miejscem występowania *Ophioglossum vulgatum* na Dolnym Śląsku, jednak do tej pory gatunek nie był podawany z dna kamieniołomu (Macicka, Wilczyńska 1988; Macicka-Pawlik, Wilczyńska 1995; Anioł-Kwiatkowska i in. 1995, 1998; Kwiatkowski 2006; Kącki 2007). Faktyczna liczba stanowisk w województwie może być większa, gatunek wymaga dalszych poszukiwań.

**Podziękowania.** Autorzy dziękują dr Ewie Szczeniak i dr. Zygmuntowi Dajdokowi za cenne uwagi.

## Literatura

- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., BERDOWSKI W., KOŁA W. KWIATKOWSKI P., MACICKA T., PANEK E., PENDER K., WERETELNIK E., WILCZYŃSKA W. 1995. Charakterystyka botaniczna rezerwatu ornitologicznego „Stawy Milickie”. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **62**: 199–233.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., DAJDOK Z., KĄCKI Z. 1998. Walory przyrodnicze projektowanego Parku Krajobrazowego „Dolina Odry II”. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **74**: 201–233.

- FIEK E., UECHTRITZ v. R. 1881. Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Anteils enthaltend die wildwachsende, verwilderte und angebaute Phanerogamen und Gefäss-Cryptogamen. – J. U. Kern's Verl., Breslau, s. 571.
- KĄCKI Z. 2007. Comprehensive syntaxonomy of *Molinion* meadows in southwestern Poland. – Acta Bot. Silesiaca, Monographiae 2: 1–134.
- KĄCKI Z., DAJDOK Z., SZCZEŚNIAK E. 2003. Czerwona lista roślin naczyniowych. – W: KĄCKI Z. (red.), Zagrożone gatunki flory naczyniowej Dolnego Śląska. – Instytut Biologii Roślin U. Wr. & PTPP „pro Natura”, Wrocław, s. 9–65.
- KWIATKOWSKI P. 2006. Current state, separateness and dynamics of vascular flora of the Góry Kaczawskie (Kaczawa Mountains) and Pogórze Kaczawskie (Kaczawa Plateau). I. Distribution atlas of vascular plants. – W: Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 467 ss.
- LIMPRICHT W. 1944. Kalkpflanzen der Bober-Katzbachgebirges und seiner Vorlage. – Bot. Jahrb. Syst. 73: 375–417.
- MACICKA T., WILCZYŃSKA W. 1988. Lasy liściaste Ścinawskiego Obniżenia Odry. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. 40: 131–172.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1995. Szata roślinna projektowanego rezerwatu „Uroczysko Wrzosy” koło Wołowa (studium florystyczno-fitosocjologiczne). – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. 74: 121–194.
- MATUSZKIEWICZ W. 2005. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. – PWN, Warszawa, 537 ss.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski. – Inst. Botaniki PAN im. W. Szafera, Kraków, 442 ss.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H., MIREK Z. 2006. Rośliny chronione. – Multico, Warszawa, 432 ss.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dn. 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. – Dz. U. Nr 168, poz. 1764.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dn. 11 września 2001 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. – Dz. U. Nr 106, poz. 1176.
- SCHUBE T. 1903. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien preussischen und österreichischen Anteils. – R. Nischkowsky Verl., Breslau, 361 ss.
- SCHUBE T. 1927. Die Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzen im Jahre 1900. – J.-Ber. Schles. Gesell. vaterl. Cultur 99: 24–30.
- WATSON L., DALLWITZ M.J. 2004. *Ophioglossum vulgatum* L. – W: The Ferns (Filicopsida) of the British Isles. Ver. 3<sup>rd</sup> March 2008 (<http://delta-intkey.com>).
- ZARZYCKI K., SZELĄG Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. – W: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (red.), Czerwona lista roślin i grzybów Polski. – Inst. Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, s. 11–20.

## Summary

A new locality of *Ophioglossum vulgatum* L. (Ophioglossaceae) has been found in the eastern part of the Kaczawskie Mountains (the Western Sudety Mts., SW Poland). A new site was found in 2009 near Mysłów. The population consists of 700–1000 individuals and is endangered because of an isolation. A negative change of water conditions, terrain management or secondary succession could create a threat to its existence.